

Дацьків А.

*студентка I курсу юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к. і. н., доцент кафедри
теорії держава і права ТНЕУ
Грубінко А.В.*

ДОСВІД АНГЛІЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ І ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В ПРАКТИЦІ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Актуальність теми зумовлена насамперед державотворчими процесами, що відбуваються на теренах України. Попри тривале перебування в складі Росії Україна знайшла сили і стала незалежною. Невідбемним елементом сучасного державотворення нашої держави ств розвиток парламентаризму. На сучасному етапі державотворення стоїть питання про реформування і поліпшення парламенту (Верховної Ради України), оскільки нинішня його форма не дає позитивних відгуків. Як базис для ідеального парламенту можна розглядати досвід парламенту Великої Британії, який має давню історію. Це один з перших станово-представницький законодавчий органів влади в Європі і світі.

Спершу необхідно розглянути походження терміну «парламент». Думки вчених розходяться. Зокрема, С.В. Кондратьєв, посилаючись на праці У. Лембарда, виділяє дві версії його походження. Одна з них зводиться до того, що термін «parliament» виник в результаті злиття латинських слів «parium» («рівні») і «lamentum» («скарги, печалі»). Таким чином, парламент був місце, в якому рівні за статусом люди могли висловлювати свої скарги. Відповідно до іншої концепції слово «parliament» з'явилося в Англії у період нормандського завоювання і стало результатом злиття двох французьких слів: «parler» («говорити») і «ment» («думка»). Виходячи з цієї точки зору, можна зробити висновок, що парламент – це збори людей, які об'єдналися, щоб висловити свою думку або дати пораду [1, с.124].

На сучасному етапі під «парламентаризмом» розуміють систему організації державної влади, для якої характерним є визнання провідної або істотної ролі парламенту. Парламентаризм не можна пов'язувати з якоюсь конкретною формою державного правління (наприклад, із парламентською республікою). Явище парламентаризму притаманне кожній демократичній країні, незалежно від існуючої в ній форми правління. До основних функцій парламенту відносяться:

- законотворча,
- контрольна (контроль над бюджетом і діяльністю уряду);
- установча (прийняття конституції, участь у формуванні органів судової і виконавчої влади).

У системі державного управління великий вплив мають парламенти. Адже якраз вони забезпечують і гарантують побудову демократичної держави на демократичних засадах. Вони виконують головну роль у формуванні державної політики. Для виконання таких важливих функцій парламент повинен бути дієздатним і раціонально організованим, а саме:

— володіти усією державною інформацією на тому ж рівні, що і виконавча влада, яка має у своєму розпорядженні величезну інфраструктуру;

— вміти уникати внутрішнього і зовнішнього конфлікту і чітко дотримуватися власного регламенту;

— мати допоміжні структури, які б забезпечували постійні комітети та парламентарів аналітичними матеріалами з різних проблем державного будівництва, політики, економіки, культури, освіти, науки, охорони здоров'я і нових технологій [5, с. 30].

Парламенти країн світу є однопалатними або двопалатними. Головною перевагою запровадження другої палати є структура подвійного представництва. Тобто в законодавчому процесі можуть бути одночасно представлені як держава в цілому, так і окремі її території або регіони [3, с. 201].

Розвиток англійського парламентаризму. Англійський парламент – одне з перших станово-представницьких установ Західної Європи, що виявився найбільш життєздатним. Ряд особливостей британської історії сприяли процесу поступового зміцнення влади парламенту, становленню його як органу, що відображає інтереси нації.

Історія парламенту сягає 1066 року, коли Вільгем Завойовник запропонував феодальну систему, за якої для прийняття законодавчих актів необхідно було їх схвалення радою землевласників і духовенства. У 1215 році Іоанн Безземельний встановив, що запровадження нових чи скасування старих податків, їх розмір обов'язково мали погоджуватись з цією радою, яка згодом трансформувалася у парламент [1, с.126]. Створення парламенту спричинило зміну форми феодальної держави, виникнення монархії з становим представництвом.

Перший час можливості парламенту впливати на політику королівської влади були незначні. Його функції зводилися до визначення розмірів податків на рухомість і до подачі колективних петицій на ім'я короля. У 1297 році Едуард I розширив повноваження парламенту. Деякі дослідники виділяють повноваження, які міг виконувати парламент того часу: право на участь у виданні законів; право вирішувати питання про податки на користь королівської скарбниці; право здійснювати контроль над вищими посадовими особами і виступати в деяких випадках в якості судового органу [2, с. 25].

Право законодавчої ініціативи парламенту виникло з практики подачі колективних парламентських петицій королю. Найчастіше вони містили вимоги про заборону порушення старих законів або про видання нових. Король міг погодитися з проханнями парламенту або їх відкинути. Упродовж XIV ст. було встановлено, що жоден закон не повинен бути прийнятий без згоди короля і палат парламенту. У XV ст. встановилося правило, що клопотання парламенту повинні наділятися силою законів, які отримали назву «біллі». Так оформилося поняття «закону» («статуту») як акта, що виходить від короля, Палати лордів і Палати громад [3, с. 288].

За свою довгу історію англійський парламентаризм набув таких ознак: двопалатність, тобто у парламенті представлена Палата лордів і Палата громад, колегіальність; наявність у парламенту функції контролю за діяльністю уряду; привілейований статус парламентаріїв та їх юридична незалежність від виборців.

У наш час парламент Великої Британії утворюється із Палати лордів та Палати громад, а також включає в себе Корону. Його основними функціями на даний момент є не тільки законодавчі і представницькі. Він висуває державний бюджет та контролює його виконання, контролює діяльність виконавчої влади та бере безпосередню участь в її формуванні. Парламент Англії розміщений у Вестмінстерському палаці в Лондоні, тому ще часто його називають «Вестмінстерський Парламент». Парламент Великої Британії має архаїчний характер, що проявляється насамперед у вимогах до кворуму в його палатах. Кожна з палат очолюється спікером, якого зазвичай обирають в палатах або ж його призначає королева. Архаїзм англійського парламенту проявляється у церемонії відкритті сесії, яку офіційно відкриває монарх країни.

Законодавчі функції парламенту полягають у тому, що він може ухвалювати акти, які діють на всій території Англії та Шотландії. Шотландія має свій законодавчий орган, тому деякі акти не будуть діяти на цій території. Закони або як його ще називають «білль» можуть бути запропоновані будь-яким членом верхньої або нижньої палати. Велику небезпеку для законопроектів являє «парламентське флібустьєрство», коли супротивники законопроекту навмисно затягують час, щоб домогтись закінчення відведеного на його обговорення часу. Біллі приватних членів палати не мають шансів бути прийнятими, якщо їм протистоїть чинний уряд, але вони вносяться, щоб підняти питання моралі.

Крім того, що парламент Англії виконує законодавчі функції, він має певні судові повноваження. Дана функція має старовину історію, яка полягає у тому, що колись парламент виконував функцію апеляції. На даний час судові функції Англії зводяться лише до розгляду політичних справ.

Однією з головних функцій сучасного англійського парламенту є нагляд за діяльністю уряду. Вона проявляється у тому, що парламент змушує звітувати міністрів про свою діяльність, також парламент відхиляє або приймає законопроекти, які подав уряд. У випадку, якщо уряд втратив довіру парламенту, то прем'єр-міністр змушений піти у відставку або клопотати про розпуск парламенту і призначення нових загальних виборів. На практиці Палата громад дуже слабо контролює уряд. Оскільки використовується мажоритарна система виборів, правляча партія зазвичай має значну більшість у Палаті громад і не потребує компромісу з іншими партіями. Сучасні політичні партії Британії жорстко організовані, тож лишається мало свободи для дії їхніх членів.

Сучасний парламент Великої Британії складається із 646 членів. Право голосу мають усі члени, яким виповнилося 18 років. Вибори у парламент відбуваються після кожного розпуску. Палати відокремлені одна від одної і не дозволяється засідати одночасно у Палаті громад і у Палаті лордів. Лорди за законом не можуть голосувати при виборах Палати громад.

Щодо українського парламентаризму, то він має довгу історію, ще починаючи із Київської Русі, де функціонували народні збори (віче). Продовжувалася вона навіть тоді, коли Україна була залежна від інших країн (сейми Польсько-Литовської держави, козацькі ради часів Гетьманщини) [6, с. 87]. Започаткування практики парламентаризму в новітній історії стало існування в 1917–1918 рр. Української Центральної Ради – своєрідного національного протопарламенту, який пройшов еволюційний шлях від

громадського об'єднання до представницького органу українського народу [5, с. 167].

Природу сучасного українського парламентаризму найбільш доцільно розглядати і вивчати в системі двох важливих аспектів, які склалися в конституційній науці Європи та світу і здобули назву цивілізаційного і формаційного підходів. Перший підхід означає сприйняття парламенту в якості вагомого надбання світової цивілізації, спадкоємності та розвитку як політичного і культурного феномена, другий – вивчення органів представницької влади у взаємодії та взаємозв'язках з соціальною дійсністю, соціальними інститутами та соціальними явищами. Це зумовлює спочатку необхідність хоча б загального огляду розвитку і становлення європейського і світового парламентаризму, розгляду сучасної західної конституційно-правової доктрини про місце і роль парламенту в системі державної влади.

Сутність парламенту, його місце й роль у політичній системі у вітчизняній політико-правовій думці мають звужене трактування – їх розглядають як законодавчий механізм. Саме цим визначається роль Верховної Ради в системі державної влади України. Такий погляд сприяє реалізації парламентом інтересів окремих суспільних груп, політичних акторів, зокрема й непартійних, що існують наразі, але не враховує прискореної соціально-політичної динаміки. Унаслідок цього питання функціонування українського парламенту, висвітлення інших його функцій, окрім законодавчої, мають недостатнє теоретичне обґрунтування. Поза увагою вітчизняних дослідників залишаються важливі аспекти забезпечення реального народного представництва й функціонування парламенту як представницького інституту влади. В сучасній політологічній літературі не до кінця вивчено проблематику оформлення парламентської більшості, опозиції та ін. Тож виявляється низка аспектів, суперечностей і зумовлених цим труднощів реалізації принципів парламентаризму в політико-правовій практиці України, що потребує подальшого дослідження і вивчення [4, с. 102].

Культура парламентаризму полягає у постійному «відчутті» державою та громадянським суспільством одне одного, в усвідомленні партнерами важливості діалогу влади й суспільства, всіх його громадян – виробленні механізмів такого діалогу, досягненні позитивних результатів співтворчості. Готовність до співробітництва з владою може ґрунтуватися лише на розумінні та довірі. Основні детермінанти довіри в управлінні на Рис. 1.

Держава, зокрема місцева та регіональна влада, в демократичній системі управління мають вчитися працювати так, щоб сприяти людям у здобутті знань, відігравати роль радників, регулювати діяльність тактовно, опосередковано, без зайвого контролю й регламентації [5, с. 211].

Отже, Україна має довгу історію формування парламенту (цей період ще досі триває), починаючи від Київської Русі, де примітивним протопарламентом виступало віче. Упродовж століть примітивні форми парламенту в

Українській державі існували. Важливу роль відіграла Українська Центральна Рада – яка стала основоположницею сучасного парламентаризму України. Найбільшим поштовхом в побудові власного парламенту відіграло здобуття Україною незалежності у 1991 році. З цього часу розпочалася побудова парламенту. Україна із досвіду англійського парламентаризму увібрала насамперед колегіальність у вирішенні справ парламенту. Україна перейняла незалежність парламенту від інших державних установ. Функція контролю уряду також перейняти із досвіду парламенту Англії.

У майбутньому парламенту України необхідно запозичити для себе таку практику англійського парламенту, як політична консолідація і зміцнення демократії. Саме вона закладає сходинки до побудови правової держави. Консолідація включає в себе те, що парламенту необхідно бути більш злагодженим у своїх рішеннях і представляти волю народу, а не дбати лише за власні інтереси. До сучасних завдань парламенту відносять реконструкцію системи парламентаризму. Адже Українська держава стикнулася з такою проблемою, як недовіра народу до парламенту України, тобто Верховної Ради, основна проблема якого полягає у тому, що члени парламенту не можуть дійти консолідації у законодавчій діяльності, що помітно впливає на соціально-економічне становище українського народу.

Список використаних джерел

1. Історія держави і права: Підручн. / А.С.Чайковський – К., 2014 – с.292.
2. Колісниченко А.І. Український парламентаризм: становлення та шляхи розвитку / А.І. Колесніченко // Вісник Академії митної служби України. Серія «Політичні науки». – № 1 (6). – 2011 – с. 25.
3. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник / Грубінко А.В. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. – 656 с.
4. Нагаєвський І. Історія української державності ХХ століття. – К., 1994. – 172 с.
5. Органи державної влади України / за ред. В.Ф. Погорілка: монографія – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2002 – 592 с.
6. Український парламентаризм: минуле і сучасне / [Шемшученко Ю.С., Мироненко О.М., Погоріло В.Ф.]. – К.: Парламентське видання, 1999. – 367 с.

Дмитренко Т.

*студент магістратури юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к. ю. н., доц., доцент кафедри
теорії та історії держави і права ТНЕУ
Кравчук В.М.*

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ТА ВЕРХОВЕНСТВО ЗАКОНУ: ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ

Процес побудови дійсно правової держави під час реалізації Україною євроінтеграційних процесів та запозичення європейського правового досвіду часто зумовлює необхідність по-новому поглянути та дещо переосмислити окремі базисні поняття. Хорошим прикладом такого переосмислення, на нашу